

ARMUTU ARMETU MAAILM NEEME KUNINGA LAVASTUSED TALVEAIAS

Neeme Kuningas on võtnud kaks itaalia muusikateatri kuldteost — Pergolesi "Teenija-käskijanna", intermetso aastast 1733, ja Donizetti "Don Pasquale", viimase stiilipuhta opera buffa aastast 1843 — ning asetanud need meie ette nagu peegli. Koomiline ooper on sünnist saadik olnud päevakajaline, Kuningas on lavastanud need teosed tänapäevakajaliseks. Meie ees kulgeb reegliteta eluvõitlus. Keegi tehakse lolliks, ja tore on.

Foto: KALJU SUUR

Tõsi, Kuningas ei vaatle meie aega terviklikult ja sügavalt, ilmselt polegi tal seda kavatsust. Ta nopib välja mingid silmatorkavad (olme)detailid ja rõhutab teatud põhisuundumusi — rahahimu, julmust ja pealispindsust inimsuhetes, traditsiooniliste väärtuste tuhastamist —, nagu tema seda mõistab. (Vahel tundub, et sekka satub ka piisku ta enda eluvõitluskibeduse karikast.) Näeme oma naeruväärsemat ja jõhkramat "mina". Esimesi etendusi vaadates tundus mulle lavastuste põhitoon kalk ja groteskne, ilma ühegi soojendava lootusküüreteta. Võib-olla seisneb niisuguse tõlgenduse positiivne programm selles, et meil hakkaks iseendast vastik? Seesuguse mulje tekitas eelkõige "Teenija-käskijanna". "Don Pasquale" mõjus nüüd, kevadel, veidi leebemalt ja paindlikumalt.

Neeme Kuningas on varemgi ilmutanud üllatavaid lahendusi just koomilises vallas ("Figaro pulm", "Armujook"). Intiimses Talveaias suudab publik lavastaja ideevälgatusi paremini jälgida. "Don Pasquale" vaatajal ei lähe kaotsi, et doktor Malatesta ja noored armunud naudivad marihuaanat (?) ja tantsivad tango; et Malatesta kinnitab valenotari vaimu vägijoogiga ja vahepeal kirjutab hoopis ise abilulepingu teksti üles; et Malatesta ja Pasquale panevad lõksustseenis ette tumedad prillid — tegevus toimub ju öösel...

Samas süveneb mulje, et lavastatud on nipist nippi, vahepeale jäävad tühikud, ühtne dünaamiline arenguliin katkeb. See on lavastaja Neeme Kuninga nõrgim külg, mille all kõige rohkem kannatavad tema Linnahalli-lavastused, ent ka hoopis pisike "Teenija-käskijanna".

"Don Pasquale" tõlgendus on visuaalselt huvitav, ruumi võimalusi ja paratamatusi on osavalt ja põhjendatult kasutatud. Lavakujunduse dominant on saali keskel paiknev Amorpurskkaev, mille ümber areneb efektselt I vaatuse finaali, üksteise tagaajamine. (Kunstnikutöö on teinud Kunstiülikooli tudengid Liina Keevallik ja Reili Evart.) Norina laulab oma esimese aaria samba najal meeliskledes, rivaaliks kaunitl väänlev taim. Publikuga suheldakse julgelt, pilgutatakse silma — see on kõigest mäng! Ja igatahes on see teater.

Nippide-võtete rõhutatud kasutamist, rafineerituse ja rämeduse ühendamist seostaksin meelsasti manerismi (mitte maanerlikkusega!) kui teatud kunstisuunaga, mis põhimõtteliselt võib ilmuda iga kunstiajastu ammendumisel ja üleminekul uute stiilivahendite juurde (näiteks — renessansilt barokile kujutavas kunstis, barokilt klassitsismile muusikas). Kuninga praegune loomeetapp on maneristlik. Seda enam huvitab meid, mis saab edasi. Teatud aja võib ta veel maneristlikku laadi viljelada, arenguvõimalus peitub juba eespool mainitud reljeefses dünaamikakaares. Aga missugune on uus laad, mis siit välja kasvab? Tõsise ooperi puhul eelistab Kuningas psühholoogiliskujundlikku lähenemisviisi. Ehk võiks nippidevahelist ruumi täita psühholoogiliste nüanssidega? Ma ei usu, et mänguprintsiip seeläbi kannataks.

Maneristliku lavastusstiili

puhul on kindlasti oluline, et lauljad tunneksid ennast loomulikult. Mõlemas lavastuses on esituseltskond sulanud ansambliks, kes suudab oma kangelastele ka ise uusi karakterijooni visandada ja improviseerida — õnneks mitte üle väärrikuse piiride. "Don Pasquales" loob Teo Maiste kohmaka ja põduravõitu nimikangelase kuju. Pirjo Kauge (Norina) daamilikkus, mis kaunistab ka siivutumaid stseene, ei kahjusta tegelase temperamenti. Heasüdamlik Malatesta (Villu Valdmaa) on hämmeldunud, kui tema alustatud intriigi hakkab lõpuks hoopis Norina võimukalt dirigeerima. Ernesto (konservatooriumi üliõpilane Toomas Toher) on kui *commedia dell'arte* Pulcinella, millele vihjab ka tema melanhoolne grimm. Unustamatult uinus valenotar Carlotto tudeng Alar Pintsare esituses ja luksus parimate *buffo*-traditsioonide kohaselt Mati Vaikmaa esituses. Või-

malik, et "Teenija-käskijanna" mõjus 1733. aastal kaasaegsetele niisama sirgjoonelisena kui praeguses lavastuses. Intermetsole tüüpiliste tegelaskujude vanapoisi-ihnuskoit Uberto, teenijanna Serpina ja tumma teenri Vesponi — interpreteerijad ei säästnud Pergolesi ajal vahendeid publiku naerutamiseks (ja ka natuke publiku üle irvitamiseks). Estoone lased Mart Laur, Kai Parmas ja Alari Põldoja on niisama pillavad. Nüüdne Serpina patseerib ringi aluspesus ja näksib banaani või hüppab hüppenõoriga või istub Uberto süles. Intermetso ja koomilise ooperi vältimatus "maskeraadi"-stseenis saabub teener Vesponi suuskurist kaptenina. Suuskadest tehakse hiljem altaririst, ja see balansseerib juba hea maitse piiril.

Tegevus on surutud ahtale lavale, liikumisjoonised korduvad. Ristkülikukujuline skets? Miks mitte! Kuningas on arvestanud esinemispaika: "Teenija-käskijanna" on pilav ees- või kaasanne saalisistuja kohvi- ja konjakimõnule (või lõunale). Ainult et nii lava kui ka muusikatõlgendus arenevad peaaegu et muutumatus *allegro*-tempo. See hakkab tüütama, tahaks veidikegi hingata. Isegi suurim kontrast aktiivsetele kiiretele osadele, Serpina lüüriline *larghetto*-aaria, ei pääse mõjule. Koomilises vallas julge ja kindel Kai Parmas võiks siin värvida hääle soojemaks. Uberto hiilgust ja viletsust tõlgitseb veenvalt Mart Laur. Alari Põldoja Vesponi rollis toimetab oma toimetamisi alistunud kannataja väärrikusega.

"Teenija-käskijanna" orkestriosa on Estonia Teatri keelpillikvarteti käes, klavessiini taga istub Jaanus Juul. Nägin üht dirigendita etendust, kus kõik kuhjus närviliseks puntraks, ja üht dirigendiga etendust, mis oli märksa liigendatum ja rahulikum, ent üheplaaniline. Andekas dirigent Tarmo Vaask saaks veel mõndagi saavutada fraseerimise, artikulatsiooni ja eripalgeliste karakterite kallal töötades. "Don Pasquales" on dirigendiks Ellen Maiste ja orkestriks klaver. Kahju, et me ei kuule päris orkestri kõla, muusikaline külg jääb nii paratamatult vaesemaks.

Talveaia sõbralike perenaiste sõnul on "Teenija-käskijanna" ja "Don Pasquale" olnud piisavalt menud, kuigi "Silva" edu nad

da. "Don Pasquale" vaataval ei lähe kaotsi, et doktor Malatesta ja noored armunud naudid mariohuuanaat (?) ja tantsivad tango; et Malatesta kinnitab valenotari vaimu vägijoogiga ja vahepeal kirjutab hoopis ise abielulepingu teksti üles; et Malatesta ja Pasquale panevad lõksustseenis ette tumedad prillid — tegevus toimub ju öösel...

Samas süveneb mulje, et lavastatud on nipist nippi, vahepeale jäävad tühikud, ühtne dünaamiline arenguliin katkeb. See on lavastaja Neeme Kuninga nõrgim külg, mille all kõige rohkem kannatavad tema Linnahalli-lavastused, ent ka hoopis pisike "Teenija-käskijanna".

"Don Pasquale" tõlgendus on visuaalselt huvitav, ruumi võimalusi ja paratamatusi on osavalt ja põhjendatult kasutatud. Lavakujunduse dominant on saali keskel paiknev Amorpurskkaev, mille ümber areneb efektselt I vaatuse finaali, üksteise tagaajamine. (Kunstnikutöö on teinud Kunstiülikooli tudengid Liina Keevallik ja Reili Evart.) Norina laulab oma esimese aaria samba najal meeliskledes, rivaaliks kaunit väänlev taim. Publikuga suheldakse julgelt, pilgutatakse silma — see on kõigest mäng! Ja igatahes on see teater.

Ürik olnud päevakajaline, Kuningas on lavastanud need teosed tänapäevakajaliks. Meie ees kulgeb reegliteta eluvõitlus. Keegi tehakse lolliks, ja tore on.

Nippide-võtete rõhutatud kasutamist, rafineerituse ja rämeduse ühendamist seostaksin meelsasti manerismi (mitte maneerlikkusega!) kui teatud kunstisuunaga, mis põhimõtteliselt võib ilmuda iga kunstiajastu ammendumisel ja üleminekul uute stiilvahendite juurde (näiteks — renessansilt barokile kujutatavas kunstis, barokilt klassitsismile muusikas). Kuninga praegune loomeetapp on maneristlik. Seda enam huvitab meid, mis saab edasi. Teatud aja võib ta veel maneristlikku laadi viljelada, arenguvõimalus peitub juba eespool mainitud reljeefses dünaamikakaares. Aga missugune on uus laad, mis siit välja kasvab? Tõsise ooperi puhul eelistab Kuningas psühholoogiliskujundlikku lähenemisviisi. Ehk võikski nippidevahelist ruumi täita psühholoogiliste nüanssidega? Ma ei usu, et mänguprintsiipi seeläbi kannataks.

Maneristliku lavastusstiili

puhul on kindlasti oluline, et lauljad tunneksid ennast loomulikult. Mõlemas lavastuses on esituseltskond sulanud ansambliks, kes suudab oma kangelastele ka ise uusi karakterijooni visandada ja improviseerida — õnneks mitte üle väarikuse piiride. "Don Pasquales" loob Teo Maiste kohmaka ja pöduravõitu nimikangelase kuju. Pirjo Kauge (Norina) daamilikkus, mis kaunistab ka siivutumaid stseene, ei kahjusta tegelase temperamenti. Heasüdamlik Malatesta (Villu Valdmaa) on hämmeldunud, kui tema alustatud intriigi hakkab lõpuks hoopis Norina võimukalt dirigeerima. Ernesto (konservatooriumi üliõpilane Toomas Toher) on kui *commedia dell'arte* Pulcinella, millele vihjab ka tema melanhoolne grimm. Unustamatult uinus valenotar Carlotto tudeng Alar Pintsare esituses ja luksus parimate *buffo*-traditsioonide kohaselt Mati Vaikmaa esituses. Või-

Foto: KALJU SUUR

Teo Maiste, Villu Valdmaa ja Pirjo Kauge. "Don Pasquales".

Foto: VAMBOLA SALUPUU

konjakimõnule (või lõunale). Ainult et nii lava kui ka muusikatõlgendus arenevad peaaegu et muutumatus *allegro*-tempo. See hakkab tüütama, tahaks veidikegi hingata. Isegi suurim kontrast aktiivsetele kiiretele osadele, Serpina lüüriline *larghetto*-aaria, ei pääse mõjule. Koomilises vallas julge ja kindel Kai Parmas võiks siin värvida hääle soojemaks. Uberto hiilgust ja viletsust tõlgitseb veenvalt Mart Laur. Alari Põldoja Vesphone rollis toimetab oma toimetamisi alistunud kannataja väarikusega.

"Teenija-käskijanna" orkestriosa on Estonia Teatri keelpillikvarteti käes, klavessiini taga istub Jaanus Juul. Nägin üht dirigendita etendust, kus kõik kuhjus närviliseks puntraks, ja üht dirigendiga etendust, mis oli märksa liigendatum ja rahulikum, ent üheplaaniline. Andekas dirigent Tarmo Vaask saaks veel mõndagi saavutada fraseerimise, artikulatsiooni ja eripalgeliste karakterite kallal töötades. "Don Pasquales" on dirigendiks Ellen Maiste ja orkestriks klaver. Kahju, et me ei kuule päris orkestri kõla, muusikaline külg jääb nii paratamatult vaesemaks.

Talveaia sõbralike perenaiste sõnul on "Teenija-käskijanna" ja "Don Pasquale" olnud piisavalt menukad, kuigi "Silva" edu nad ei ületa. Neeme Kuningas on mõelnud Talveaia eripäralt ja külalistele. Muidugi, kui süvendada ajakajalist liini, siis nüüdise versioon "Rigolettost" sobiks Talveaeda väga hästi. Või "Padaemandast" (selle esimese pildi tegevus toimub paraku küll Suveaias). Aga orkester... Kuidas ajada läbi üksnes klaveriga ja samas olla ilma süümepiinadeta? Vahest võtta eeskujuks üks Bayreuthi näitetrupp, kes kuulsate Wagneri-pidustuste ajal esitab väikses teatris paroodiaid-fantaasiaid Wagneri ooperite ainetel. Talveaias näeksime siis heatahtlikke paroodiaid teatri suure lava etenduste ainetel...

KRISTEL PAPP